

PATRISTICA

PATRISTICS

Cuviosul Luca Adialiptos și opera sa duhovnicească regăsită și pierdută

Ioan I. Ică jr¹

Abstract:

The study presents the history of recovery and the definitive loss of the ascetic-hesychastic corpus of hieromonk Lukas Adialeiptos, a forgotten Byzantine spiritual author around the 1000 AD, known from the catalogue of the manuscripts of the Mega Spileon monastery published in 1915 by N. Beis, before a fire destroyed the library and the entire precinct in 1934. It also surveys the discussions of this work and of its author by modern Byzantinists, such as A. Ehrhard or H. G. Beck. The only surviving piece from the thirty lost writings of Lukas Adialeiptos is an "Exhortation to virgins" published from a Wien manuscript by K. Dyovuniotis in 1935-1936 and recently by A. Rigo in 2009 in a masterful edition. The analysis of this interesting motivational discourse written as an encouragement in persisting in the ascetic-spiritual life for an unknown female monastic community in Bythina around 1000 AD, allows a unexpected new vision on the history of Byzantine spirituality.

Keywords:

The pious Luke Adialiptos, opera, virginity, hesychasm, monastic catechesis, Byzantine monasticism.

I

¹ Arhid. Ioan I. Ică jr, profesor dr. la Facultatea de Teologie „Andrei Țaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. E-mail: ioan.ica@ulbsibiu.ro.

La fel ca istoria în general, și istoria spiritualității bizantine este în ultimă instanță inventarierea, analiza și interpretarea unui set de scrieri duhovnicești transmise până la noi prin copieri succesive sub forma unui număr mai vast sau, din contră, foarte restrâns de manuscrise din diverse epoci. Ele au reușit să supraviețuiască adeseori unor vicisitudini istorice dramatice pentru că au ajuns între pereții siguri ai unor biblioteci aflate în spații ferite de distrugerile de tot felul fie de zidurile unor mănăstiri fortificate din Răsărit, cum sunt cele de la Athos sau Sinai, fie de incintele unor reședințe ecleziastice și princiare din Occident, devenite sediile Bibliotecii Apostolice a Vaticanului sau ale bibliotecilor naționale din Paris, München, Viena, Londra sau Moscova. De aici au văzut, începând din secolul XVI, lumina tiparului grație pasiunii și competenței diferitor umaniști occidentali, clerici sau mireni, care au inventariat, clasat și centralizat acest imens tezaur manuscris, restituind scrieri sau corpusuri întregi aparținând mai cu seamă unor personalități patristice sau postpatristice celebre ca Dionisie Areopagitul, Părinții Capadocieni, Macarie Egipteanul sau Ioan Scărarul. Din diverse motive, ținând mai ales de polemici sau prejudecăți confesionale, corpusurile unor autori duhovnicești bizantini celebri în Răsărit, integralele scrierilor sfinților Simeon Noul Teolog sau Grigorie Palama (dar și Teodor Studitul) și-au găsit editorii abia în a doua jumătate a secolului XX. Nu din lipsă de interes din partea clericilor și monahilor ortodocși erudiți și duhovnicești din veacurile anterioare, cât mai ales din cauza dificultăților multiple care au caracterizat viața creștinilor ortodocși în lungile secole ale „turcocrăției” în sud-estul Europei, în flagrant contrast cu climatul intelectual și cultural din Europa occidentală postrenascentistă și iluministă. Aceste dificultăți explică eșecurile repetate ale unor personaje de excepție ale culturii ortodoxe, cum au fost patriarhul Dositei al Ierusalimului (†1706) sau monahul Nicodim Aghioritul (†1809), de a realiza publicarea integralei scrierilor sfântului Grigorie Palama (†1357). Aceasta ar fi încununat considerabila lor activitate editorială nelipsită de importante realizări simbolizate de cele trei masive „Tomosuri” cu scrieri bizantine de apărare a ortodoxiei tipărite de Dositei Notaras la Iași și Râmnic în 1692, 1696 și 1705, sau de monumentală enciclopedie duhovnicească bizantină a „Filocaliei” inițiată de mitropolitul Macarie al Corintului și publicată sub îngrijirea monahului Nicodim Aghioritul la Veneția în 1782. Toate aceste publicații valorificau importante fonduri de manuscrise existente în bibliotecile mănăstirilor de la Athos (sau Patmos) și din jurul acestuia, necunoscute și inaccesibile erudiților occidentali.

Situația se reflectă în a doua ediție a monumentalei istorii a literaturii bizantine publicată în 1897 de întemeietorul bizantinologiei moderne, Karl Krumbacher (1856–1909)². Savantul profesor münchenez a lăsat trecerea în revistă a literaturii teologice bizantine în seama la fel de eruditului monsenior Albert Ehrhard (1862–1940), cel mai

² K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527–1453)*, München, ed. a II-a, 1897 (ed. I, 1891).

bun cunoscător al manuscriselor bizantine din epoca modernă. Secțiunea consacrată „asceticii și misticii” — în care apar evidențiate numele lui Ioan Scărarul, Simeon Stâlpnicul, Dorotei din Gaza, Antioh, Talasie, Teodor Studitul, Teodor al Edessei, Simeon Tânărul Teolog, Nichita Stethatos, Nicon de la Muntele Negru, Ioan Oxitis, Grigorie Sinaitul, Nichifor Isihastul și Nicolae Cabasila — se prezintă ca un lung inventar de trimiteri la manuscrise în așteptarea editorilor. Pe ultima pagină, după Nicolae Cabasila mai sunt amintiți, și departajați, cei câțiva „Caliști” de la sfârșitul secolului XIV, ale căror scrieri sunt doar editate în *Philokalia*, urmați de un număr de paisprezece autori bizantini necunoscuți împreună cu scrierile lor ascetice menționate în cataloagele bibliotecilor europene cu precizarea că „timpul vieții lor nu poate fi precizat”.

Între aceștia apare și un anume „Luca monah și presbiter”, autor al unui *Logos parainetikos pros parthenous* (Cuvânt de îndemn către fecioare) existent în codicele vienez *Vindob. theol. gr.* 238, f. 221–235.³ Textul a așteptat câteva decenii până când și-a găsit un editor în persoana profesorului de teologie atenian, membru al Academiei, Konstantinos Dyovuniotis (1877–1943), care l-a publicat în deschiderea Anuarului științific al Facultății de Teologie din Atena pentru anii 1935–1936.⁴ Între timp enigma misteriosului autor al acestui „cuvânt ascetic” începea să se risipească grație publicării în ritm susținut, începând din 1890, a cataloagelor fondurilor de manuscrise ale celebrelor biblioteci mănăstirești din Răsăritul ortodox întreprinse de filologi greci de anvergură. Astfel, în 1890, Ioannis Sakellion tipărea catalogul manuscriselor de la Patmos, Spyridonos Lambros publicat în 1895 și 1900 la Cambridge așteptatul catalog al manuscriselor de la Athos, iar Athanasios Papadopulos-Kerameus, pe cel al manuscriselor de la Ierusalim, cărora li s-a adăugat în 1911 și 1917 cel al manuscriselor de la Sinai întocmit de episcopul Porfiri Uspenski, editat și completat de V. Benevici. În prelungirea acestor eforturi, filologi mai tineri au investigat și bibliotecile altor mănăstiri grecești mai puțin cunoscute la acea dată. În 1908, Nikos Veis (1887–1958) a avut surpriza să descopere într-o încăpere uitată biblioteca celei mai importante mănăstiri de pe Meteora, cuibul de vulturi al Tesaliei, editând în 1909 un grupaj consistent (catalogul pe care l-a realizat atunci nefiind însă publicat decât postum în 1967). Cu patru ani înainte, în 1904, N. Veis ajunsese la Mega Spileon, o altă la fel de vestită și spectaculoasă geologic prin localizarea ei mănăstire bizantină din nordul Peloponezului.

Situată, cum îi spune și numele, într-o „mare peșteră” de pe versantul abrupt al unei pante aproape verticale de 120 de metri al unui munte aflat la 11 kilometri de Kalavryta (aflată la 77 de kilometri est de Patras și 134 kilometri vest de Corint),

³ *Ibid.*, p. 160.

⁴ *Epistēmōnikē epetēris tēs theologikēs Scholēs tou Panepistēmiou Athēnōn 1935–1936*, p. 9–23.

Cuviosul Luca Adialiptos și opera sa duhovnicească regăsită și pierdută

mănăstirea fusese un centru al rezistenței ortodoxe și grecești atât în timpul stăpânirii „france” a Peloponezului, cât și al celei otomane (monahii de aici au fost membri activi ai Eteriei și au luat parte efectiv la sângerosul război de eliberare a Greciei din 1821–1829), suferind din acest motiv distrugeri în repetate rânduri. Cu toate acestea, monahii au reușit să-și salveze importantul tezaur reprezentat de o consistentă bibliotecă mănăstirească. N. Veis a inventariat nu mai puțin de 351 de manuscrise (36 pe pergament), pe care le-a descris în catalogul pe care l-a publicat în 1915 la Leipzig și Atena.

A atras atenția asupra unui codice unic din secolul XII (nr. 34), 185 file, pe care l-a descris atent astfel:

Codicele avea primele și ultimele pagini lipsă și pe legătura sa avea lipită o foaie de hârtie cu acest conținut: „Carte a monahului și presbiterului Luca supranumit Adialiptos cuprinzând mai întâi «Viața» sfântului Filotei, al cărei început lipsește și e inedită, pentru că am comparat-o cu «Viața» sfântului Filotei Athonitul și e neasemănătoare. Pe lângă aceasta, are și unele minuni inedite ale arhanghelului Gavriil. A înflorit acest cuvios părinte pe timpul lui Vasile și Constantin Porfirogeneții în anul mântuirii 957 potrivit [*Istoriei bisericesti* a] lui Meletie [al Atenei].”

Conținutul celor 370 de pagini de text ale codicelui era reprezentat de 30 de scrieri ale monahului și presbiterului bizantin Luca, cunoscut până atunci doar ca autorul „cuvântului către fecioare” prezent și el aici:

- <1. Cuvântul 1: „Viața sfântului Filotei”>
2. Cuvântul 2: Capitole de suflet folositoare purtând acest acrostih: Trudă mică a lui Luca, smerit monah și presbiter, cel zis Adialiptos, pe care a întocmit-o luând poruncă de la unii părinți (f. 21);
3. Cuvântul 3: Despre renunțare și rugăciune (f. 44);
4. Cuvântul 4: Despre viața duhovnicească, iubirea de Dumnezeu și întreolaltă și judecata viitoare (f. 48);
5. Cuvântul 5: Despre buna ordine din biserică, despre rugăciune și starea mentală și sensibilă în ea (f. 50);
6. Același: Îndemn către asceți despre viața de virtute și isihie (f. 53);
7. Același: Îndemn ascetic că trebuie să lucrăm cu toată înflăcărea și atenția mântuirea noastră (f. 55);
8. Același: Cuvânt de îndemn către păstori și ucenici (f. 57);
9. Luca, smerit monah și presbiter, zis Adialiptos, învățatură rostită seara în duminica lăsatului de brânză, care trebuie să fie citită fraților de întâi-stătător (f. 61);
10. Același: Îndemn despre răbdare, îndelungă-răbdare, pace și iubire întreolaltă (f. 63);

11. Același: Al doilea cuvânt despre postire și cele cinci simțuri ale omului (f. 66);
12. Scrisoare către monahul Teodosie, ucenic al său, la începuturile renunțării lui despre viața plăcută lui Dumnezeu (f. 69);
13. Același: Întrebări după acestea: cum poate cineva, răspunde-mi părinte, respinge purtările și gândurile rele și de unde trebuie luată în suflet luminarea și străpungerea (f. 70);
14. Scrisoare către ucenicul său, Clement, despre conduita duhovnicească și atenția minții (f. 71);
15. Același: Cuvânt despre ascultare către robul lui Dumnezeu monahul Nicodim (f. 73);
16. Cuvânt către Vasile, monah și egumen, despre rugăciunea și exercițiul minții în întrebare și răspuns (f. 76);
17. Cuvânt de îndemn cu dovezi scripturistice despre sfintele icoane [...] și despre sfintele vase și dedicări (f. 80);
18. Îndemn către fratele încredințat cu slujirea de chelar (f. 89);
19. Același: Cuvânt sfătuitor despre faptul că fiecare dintre părinți și frați trebuie să trăiască în liniștire/isihie și să țină cât mai mult tăcerea buzelor, despre cei însărcinați cu slujirile lavrei și despre mărturisire (f. 90);
20. Același: Cuvânt de combatere către cei care socotesc drept nimic învierea morților, contestă că după moarte dreptii au o moștenire în Împărăția cerurilor și socotesc drept nimic raiul din Eden, iadul și a Doua Venire a lui Hristos; și despre iubire și milostenie (f. 101);
21. Același: Cuvânt istoric cuprinzând viața lui Moise pe scurt și despre întoarcerea fiilor lui Israel și discuție împotriva iudeilor (f. 105);
22. Scrisoare către Vasile, monah și episcop al Elenopolisului (f. 118);
23. Cuvânt despre rugăciune, trezie și curăția inimii și vedenia pe care a văzut-o (f. 119);
24. *Cuvânt de îndemn către fecioare* (f. 122);
25. Cuvânt despre genealogia preasfinteii Născătoare de Dumnezeu și istorie folositoare de suflet despre sfânta naștere a lui Hristos și magi, rostită a doua zi după Nașterea lui Hristos (f. 127);
26. Același: Cuvânt despre credință și care face combaterea oricărei erezii (f. 134);
27. Același: Cuvânt la atotslăvitul arhistrateg Gavriil (f. 147);
28. Același: Povestire a minunilor preamarelui arhistrateg Gavriil (f. 157);

29. Martiriul sfinților Fotios și Anichit rescris de Luca Adialiptos (f. 167);

30. Același: Cuvânt de îndemn având pe scurt plinătatea decadei poruncilor lui Dumnezeu (f. 185).⁵

Era o descoperire importantă, dar ea a rămas uitată în paginile catalogului lui N. Veis apărut în plin război mondial, semnificația ei fiind sesizată și evidențiată abia peste o jumătate de secol. În sinteza sa din 1959, rămasă standard, despre Biserica și literatura teologică din Imperiul Bizantin⁶, Hans Georg Beck (1910–1999), cel mai important bizantinolog german al secolului XX, scria aceste pertinente rânduri:

Cel mai târziu în secolul XII potrivit tradiției manuscrise, însă nu mult mai devreme potrivit literaturii scrierilor sale, pe cât se poate conchide din titlurile lor, trebuie situat un monah Luca supranumit Adialiptos, ale cărui scrieri se păstrează deosebit de abundant în cod. 34 al mănăstirii Mega Spileon. Codicele cuprinde nu mai puțin de 29 de numere, în totalitatea lor însă acest număr trebuie să fi fost și mai mare. Sunt „cuvinte”, „îndemnuri” și „învățăături” pe diverse teme duhovnicești adresate unor monahi și monahii, egumeni și slujitori de mănăstire. Una dintre temele principale e *hēsychia*. Între ele sunt și scrisori cu conținut duhovnicesc și piese hagiografice: un martiriu al sfântului Fotios, o genealogie a Fecioarei, un encomiu și o relatare a minunilor arhanghelului Gavriil. Asceticele ar merita o cercetare proprie, care ne-ar putea facilita sesizarea mai exactă a „spiritualității” acestui secol de tranziție.

Un exemplu similar, în care un manuscris bizantin a revoluționat înțelegerea spiritualității isihaste a secolului XIV, l-a reprezentat codicele *Ottobonianus gr. 405* din Biblioteca Apostolică a Vaticanului cuprinzând 23 de cuvinte și 5 scrisori ale mitropolitului Teolipt al Filadelfiei (1250–1322). Făcut public de Jean Gouillard într-un articol de enciclopedie teologică apărut în 1946⁷, conținutul său a devenit accesibil abia în 1992, când a fost editat de R. Sinkewicz⁸. Editarea lui a permis o reevaluare radical nouă a figurii și gândirii duhovnicești a fascinantului și inclasabilului personaj Teolipt al Filadelfiei. Cunoscut doar din relatările istoricilor bizantini și din unicul cuvânt ascetico-mistic și alte nouă extrase dintr-un al doilea antologate în *Philokalia* apărută în 1782, Teolipt era considerat un isihast athonit devenit mitropolit. Adresate

⁵ N.A. Bees, *Katalogos tōn hellēnikōn cheirographōn kodikōn tēs en Peloponnēsō monēs tou Megalou Spēlaiou/Verzeichnis der griechischen Handschriften des Peloponnesischen Klosters Mega Spileon*, Leipzig/Athēnai, 1915, p. 34–37.

⁶ H.-G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959, p. 646.

⁷ *Dictionnaire de théologie catholique* XV/1, 1946, col. 340–341.

⁸ Trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr: Teolipt al Filadelfiei, Cuviosul și Mărturisitorul (1250–1322), *Despre viața ascunsă în Dumnezeu — cuvinte duhovnicești, imne și scrisori*, Ed. Deisis, Sibiu, ed. a II-a, 2010 (ed. I, 2000).

unei comunități monahale feminine din Constantinopol conduse de o fostă principesă bizantină, „cuvintele” și „epistolele” din codicele *Ottob. gr. 405* au scos la lumină atât o inedită „Filocalie” pentru maici, cât și o altă variantă de isihasm bizantin cu nuanțe specifice și profil inconfundabil.

Speranțele similare exprimate în 1959 de H.-G. Beck plecând de la inventarul scrierilor din codicele 34 de la Mega Spileon de a avea accesul nesperat la corpusul unui autor duhovnicesc bizantin necunoscut până atunci nu mai avea însă, din nefericire, la data publicării bază obiectivă. Opera regăsită a ieromonahului Luca Adialiptos era deja definitiv pierdută, pierind împreună cu întreaga bibliotecă în incendiul care a distrus biblioteca și întreaga incintă a mănăstirii Mega Spileon în 17 iulie 1934. Zece ani mai târziu, în decembrie 1943, întreaga mănăstire a fost complet distrusă și cei 22 de călugări au fost executați de trupele naziste de ocupație în cadrul unei sinistre operațiuni de represalii împotriva atacurilor partizanilor greci din munții din nordul Peloponezului. Operațiunea a culminat în 13 decembrie 1943 cu masacrul de la Kalavryta, în care au fost executați 438 de bărbați și copii, în total numărul civililor uciși în zonă ridicându-se la 693.

Luca Adialiptos, necunoscutul autor duhovnicesc bizantin, a fost în 2009 tema unei exemplare restituiri științifice datorate neobositului bizantinolog italian Antonio Rigo.⁹ Prilejul a fost acela al unei noi ediții a textului grec al singurei scrieri cunoscute înainte de 1915 și păstrate după dezastrul incendiului din 1934: „Cuvântul de îndemn către fecioare” existent în codicele teologic vinez nr. 305, de unde fusese editat sumar în 1935–1936 de K. Dyovuniotis¹⁰ într-o publicație ateniană inaccesibilă cercetătorilor (și ca atare rămasă necunoscută chiar și lui H.-G. Beck în 1959). Bizantinologul venețian a identificat o copie exactă a codicelui vinez într-un alt manuscris bizantin de la începutul secolului XIV păstrat în Biblioteca Națională a Greciei din Atena (nr. 2427, „Cuvântul către fecioare”, f. 148–165) și a atras atenția asupra câtorva particularități speciale ale prototipului acestuia. Copiat în secolul XI, *cod. Vindob. gr. 305*, 307 f.¹¹, e un interesant miscelaneu ascetic bizantin grupând scrieri antologate a douăzeci de autori duhovnicești patristici și bizantini reținuți ulterior și în *Philokalia* greacă din 1782: Talasie Libianul, Ioan, episcopul Carpatosului, sau Marcu Ascetul (cu două scrieri), dar și Filotei Sinaitul. Codicele vinez e interesant pentru că reprezintă cea mai veche atestare a unei scrieri din micul corpus ascetic al lui Filotei Sinaitul (nr.

⁹ A. Rigo, „Un autore spirituale sconosciuto del X secolo: Luca Adialeptos”, *Byzantion* 79 (2009), p. 306–358.

¹⁰ În notița introductivă la textul editat, profesorul atenian precizează că în căutarea manuscrisului descris de N. Veis trecuse personal cu câțiva ani înainte de incendiu pe la Mega Spileon: „Din nefericire, cu toate cercetările, codicele n-a fost găsit în biblioteca de manuscrise a mănăstirii și cererile mele repetate prin scrisori către persoanele în drept pentru găsirea acestui manuscris s-au dovedit zadarnice” (p. 9).

¹¹ Descriș atent la p. 319–324.

20)¹², dar și a unei scrieri din corpusul macarian copiată sub numele adevăratului său autor, Simeon din Mesopotamia¹³ (nr. 3), și, evident, pentru că ne-a transmis singura scriere păstrată a ieromonahului Luca Adialiptos: „Cuvântul de îndemn către fecioare” (nr. 10; f. 221–235), care precedă o variantă prescurtată a tratatului „Despre feciorie” al episcopului Vasile al Ancyrei (f. 360) (nr. 19).

Pentru identificarea mai îndeaproape a timpului și locului în care a activat autorul „Cuvântului către fecioare”, profesorul A. Rigo analizează cu atenție datele și indiciile sugerate de descrierea cod. 34 de la Mega Spileon, pe care o reia și comentează istoric.¹⁴ Plecând de la data manuscrisului — secolul XII —, H.-G. Beck îl încadrare pe Luca Adialiptos ca pe un autor monahal care a scris la începutul epocii Comnenilor, cu alte cuvinte în deceniile de dinainte și de după anul 1100. Bizantinologul italian nu este de acord și înclină să dea dreptate autorului anonim al foii de hârtie lipite de coperta manuscrisului, care-l considera ca activând în anii de apogeu ai dinastiei macedonene, în timpul domniei împăraților Vasile II (din 969, dar efectiv din 976–1025) și a fratelui său, Constantin VIII (asociat la tron din 963, efectiv în 1025–1028), cu alte cuvinte în jurul anului 1000, exact un secol înainte de datarea preconizată de Beck. În sprijinul acestei datări mai timpurii pledează într-adevăr titlul Cuvântului 17 care își propunea să fie o demonstrație scripturistică a cultului sfințelor icoane și vase, sugerând o epocă în care erau vii ecourile controverselor iconomahe prelungite în Bizanț până după triumful din anul 843 (ultimul episcop iconomah e depus de sinodul constantinopolitan din 867, iar Sinodul al doilea de la Niceea din 787 e proclamat oficial ca al Șaptelea Ecumenic abia în 879). Pe lângă asta, sfântul Filotei, a cărui „viață” deschidea corpusul scrierilor lui Luca Adialiptos, nu putea fi într-adevăr cuviosul Filotei Athonitul (pomenit în 21 octombrie și trăitor la Sfântul Munte în secolul XIV), ci, așa cum arată A. Rigo, doar mult mai puțin cunoscutul preot Filotei din tema Opsikion, pomenit de Sinaxarul constantinopolitan în 15 septembrie¹⁵, activ

¹² Cf. ediția integrală, trad. diac. Ioan I. Ică jr: Filotei Sinaitul, *Trezia minții și cerul inimii. Integrala scrierilor*, Ed. Deisis, Sibiu, 2009.

¹³ „Cuvânt despre nevoia de a avea mereu în minte ziua morții” (CPG 4035), ed. M.N. Bernațkii, ca anexă la ed. A.G. Dunaev: Pap. Makarii Eghipetskii (Simeon Mesopotamskii), *Duhovniie slova i poslania (sobranie I)*, Sviataia Gora Afon-Moskva, 2015, p. 945–952.

¹⁴ A. Rigo, „Un autore spirituale...”, p. 312–319.

¹⁵ *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. H. Delehaye, 1902, col. 47–48: „În aceeași lună [septembrie], ziua 15: 1. Lupta sfântului martir Nichita. Acesta a fost născut și crescut pe timpul împărăției lui Constantin cel Mare în țara barbarilor numiți goți dincolo de Istru [Dunăre]. [...] 2. În aceeași zi, lupta sfinților martiri Maxim, Teodot și Asclepiodot. Aceștia au fost din Marcianopolul provinciei Moesia pe timpul împăratului Maximian [...]. 3. În aceeași zi, pomenirea cuviosului părintelui nostru *Filotei făcător de minuni*. Acesta pornise din tema Opsikon, satul numit Myrmix, fiind sfințit din pântecul mamei și primind numele [Iubitor de Dumnezeu] corespunzător numelui mamei, care se numea Teofila [Iubită de

cândva în secolul X în nord-estul Asiei Mici. Această zonă, fosta provincie Bithynia cu vechile centre Niceea și Nicomidia, a fost cu maximă probabilitate și cea în care a activat și Luca Adialiptos. O confirmă și cealaltă producție hagiografică a lui Luca: „metafrază” sau rescrierea „Vieții” martirilor Fotios și Anichit (nr. 29), cu pomenire în 12 august, martirizați în Nicomidia pe timpul lui Dioclețian. Episcopul Vasile al Elenopolisului, destinatarul unei scrisori a lui Luca (nr. 22), este și el sufragan al mitropolitului Nicomidiei. Luca apare astfel ca ieromonah într-o mănăstire din regiunea Nicomidiei aflată în apropierea unui sanctuar, necunoscut altfel, în care era venerat arhanghelul Gavriil, în cinstea căruia rostește un cuvânt (nr. 27) și ale cărui minuni săvârșite în acel locaș le istorisește într-o relatare specială (nr. 28).

Majoritatea scrierilor sale sunt cateheze monahale provinciale pe teme ascetico-duhovnicești, în genul ilustrat anterior în capitala imperiului de sfântul Teodor Studitul (†826) și ceva mai târziu de Simeon Noul Teolog (†1022) sau Pavel (†1054) de la mănăstirea Theotokos Evergetis. Din titluri aflăm și publicul lor: asceți, ucenici, păstori, monahi, fecioare, uneori cu numele câtorva dintre ei și cu scopul sau prilejul cu care au fost compuse, dar și temele lor de predilecție. Ele atestă o clară insistență pe dimensiunea contemplativă a vieții duhovnicești. În contrast izbitor cu dominantă practică a catehezelor lui Teodor Studitul, „Luca se întoarce cu insistență asupra rugăciunii” (nr. 3, 5, 23) și, în particular, asupra rugăciunii minții (*noera proseuchē*; nr. 16), isihiei (*hēsychia*; nr. 6, 19), dezbrăcării minții (nr. 16), curăției inimii (nr. 23), atenției (*prosochē*; nr. 14), treziei (*nēpsis*; nr. 23); străpungerea inimii e legată de luminarea (*phōtismos*) minții (nr. 13), iar rugăciunea unită cu trezia și curăția inimii par să deschidă posibilitatea vederii (*optasia*; nr. 23)¹⁶ ca experiență personală revendicată deschis. Luca pare să fi făcut el însuși o sinteză a gândirii duhovnicești și experienței sale ascetico-mistice sub genul monahal clasic al „capitolelor” (*kephalaia*), care apar drept opera sa cea mai extinsă.

Dumnezeu]. Acesta a fost în întregime dedicat lui Dumnezeu, trăind în postire, stăruind în rugăciuni, nelipsind de la Liturghii, asiduu în citiri cu înțelegere, îndestulându-i pe săraci, făcându-se tuturor toate. Încheind căsătorie și ajungând tată de copii, a fost învrednicit de preoție. Începând de atunci cu psalmii în gură, mâinile nu s-au mai preocupat să trudească pământul. Milostenia îi era nemăsurată, drept pentru care a fost învrednicit de minuni foarte mari, dând celor flămânzi pâine doar prin rugăciunea lui; a preschimbat și în vin apa unui râu și a mutat doar cu cuvântul o piatră foarte mare. Iar la un an după adormirea sa, mutat fiind în alt loc, întinzându-și mâinile ca viu și apucându-i de umeri pe doi preoți care voiau să-l mute, s-a ridicat și făcând trei pași a fost pus în locul de acum unde zăcând țâșnește un izvor de mir neîncetat care dă o dovadă minunată și uimitoare a viețuirii sale.” O „Laudă” a acestui sfânt Filotei a scris în secolul XII eruditului mitropolit Eustathios al Tesalonicului: PG 136, 141–161 (BHG 1535).

¹⁶ A. Rigo, „Un autore spirituale...”, p. 309.

Dominanta activității și scrisului ieromonahului provincial bizantin Luca este concentrată în însuși cognomenul pe care și-l asumă explicit și care are valoarea unui adevărat program: „Adialiptos”, adică „neîncetat”, este o trimitere clară la îndemnul paulin: „Neîncetat rugați-vă!” (*Adialeiptōs proseuchete*) (1 Tes 5, 17). Ca atare putem foarte bine să ni-l imaginăm pe „Luca Neîncetat” ca pe un veritabil apostol al rugăciunii neîncetate. Cognomenul său îl evocă pe cel similar al contemporanului său, sfântul Nicon Metaniete, „Nicon Pocăiți-vă” (925–998), pomenit în 26 noiembrie.¹⁷ Originar din Asia Mică (Paflagonia), unde a intrat în monahism, Nicon a activat tot restul vieții sale ca predicator itinerant al pocăinței și apostol al încreștinării maselor populare, inițial în Asia Mică, după care a străbătut Creta (recuperată în 961 de Imperiul Bizantin după un secol de ocupație arabă), Grecia Centrală și, mai ales, Peloponezul, stabilindu-se lângă vechea Spartă, de unde s-a și mutat la Domnul bucurându-se de un enorm prestigiu duhovnicesc.

Aceleași accente de tip contemplativ le regăsim și în unicul text care a ajuns până la noi din corpusul lui Luca Adialiptos. Transmis într-un manuscris (*Vindob. theol. gr. 305*) care conține o antologie de texte ascetice alcătuită pentru o mănăstire de maici, „Cuvântul de îndemn către niște fecioare” este un discurs motivațional de susținere în viața ascetico-duhovnicească pentru o comunitate monahală necunoscută scrisă la cererea unui destinatar anonim evocat la începutul și la sfârșitul textului menit să fie citit și meditat de călugărițe. Luca însuși își caracterizează scrierea drept un „cuvânt despre feciorie” (*logos peri partheneias*), trimițând astfel explicit la tratatele de acest gen din epoca patristică. În ediția sa A. Rigo evidențiază astfel că Luca „utilizează în mod explicit tratatul *De virginitate* scris (înainte de 358) de Vasile al Ancyrei¹⁸ pe

¹⁷ Nicodim Aghioritul, *Synaxaristēs*, I, Veneția, 1819, p. 308: „În aceeași zi [noiembrie 26], cuviosul părintele nostru Nicon Metaniete cu pace s-a săvârșit. Acesta se trăgea din ținutul armenilor, fiind fiul unui om mare de acolo. Auzind însă dumnezeiescul glas al Domnului care a spus: «Oricine lasă tată sau mamă însutit va lua și viața veșnică va moșteni» [Mc 10, 30], a lăsat toate pentru Hristos și s-a dus într-o mănăstire, în care laudatul a arătat toată asceza și i-a întrecut pe toți ceilalți monahi în viețuirea aspră culminantă. Dar pentru că tatăl său a aflat că se găsește într-o mănăstire, a trimis îndată și a căutat în toate sfințele sălașe ale monahilor. De aceea, aflând cuviosul asta, a plecat din acea mănăstire și a cutreierat tot răsăritul propovăduind tuturor și spunând: «Pocăiți-vă!» [*Metanoeite*], de aceea a și primit supranumele cel zis Pocăiți-vă. S-a dus și în insula Creta și de acolo s-a dus în Peloponez și după ce a cutreierat toate orașele și satele Peloponezului s-a dus mai apoi în orașul Laconiei [Sparta]. Săvârșind în el diverse minuni, a zidit un locaș cu numele Mântuitorului nostru Hristos. Și rămânând acolo până la moarte, s-a dus la Hristos pe Care-L dorea ca să ia de la El cununa ascezei.”. „Viața” sa (BHG 1366) a fost publicată de Sp. Lambros în 1906.

¹⁸ PG 30, 669–810. Trad. rom. pr. Gabriel Mândrilă și Laura Mândrilă: Vasile al Ancyrei/Pseudo-Atanasie al Alexandriei, *Despre feciorie*, Ed. Sophia și Ed. Metafraze, 2014. Text grec, traducere și interpretare novatoare, în monografia Annei Burgsmüller: *Die*

care-l atribuie” sfântului Vasile cel Mare, sub al cărui nume a circulat și de la care preia și majoritatea citatelor biblice.¹⁹ Luca se folosește de acest tratat pentru a argumenta două aspecte esențiale în viziunea sa pentru viața duhovnicească a maicilor: ele trebuie să practice riguros disciplina și paza simțurilor și să evite, cu excepția întâlnirilor, ocazionale și ele, cu „bătrâni” duhovnicești pentru folos sufletesc (§7 și 15), orice fel de legături cu bărbații, inclusiv, și mai ales, cu eunucii (§13), foarte prezenți și apreciați în administrația imperială bizantină ca „slujitori desăvârșiți”²⁰. Luca îi citează explicit pe sfinții Vasile cel Mare și Grigorie Teologul și evocă apoftegme și ziceri ale părinților găsite în Paterice și în scrierile ascetice ale cuvioșilor Efrem, Dorotei, Isaac Sirul sau Teodor Studitul. Aceste referințe identificate în note de profesorul italian — la care se adaugă și episodul din *Leimonarion* cu fecioara care s-a automutilat pentru a scăpa de avansurile unui bărbat — evidențiază „canonul” lecturilor monahale standard în lumea bizantină.

În ce privește învățătura duhovnicească, Luca Adialiptos își deschide și încheie scurtul său tratat pentru maici cu secțiuni în care le reamintește necesitatea asumării cât mai radicale, cu răbdare și smerenie în încercări și ispite ca jertfă continuă, a tuturor renunțărilor (*apotagai*) care fac conținutul negativ al făgăduințelor depuse la intrarea în monahism și constituie baza sa indispensabilă. Susținute de gândul statornic la moarte și la judecata sufletului și al fricii de Dumnezeu, ele nu sunt însă scop în sine, ci doar condițiile care să favorizeze unirea (*syntaxeis*) nupțiale ale sufletului cu Mirele său, Hristos. Partea centrală a regulii pentru monahii a ieromonahului Luca e dedicată dimensiunii interioare, contemplative, a vieții duhovnicești. Lupta pentru desăvârșirea renunțărilor exterioare trebuie prelungită în curățirea celor cinci simțuri (§10), dar și a celor trei puteri ale sufletului (potrivit psihologiei tripartite evagriene de inspirație platonice evocată în §11). Pe fondul lipsei de griji (*amerimnia*), monahiile sunt chemate să se dedice în chilii unei asceze interioare axate pe trei lucrări: liniștire — rugăciune — înfrânare cu măsură (*hēsychia — proseuchē — enkrateia*; §6). Este vorba de rugăciunea lui Iisus constând din repetarea neîncetată a Numelui lui Dumnezeu ca armă prin care mintea să zdrobească „pruncii” gândurilor rele „Piatra”, Hristos (potrivit exegezei duhovnicești a *Ps* 136, 9; §7). Unită cu atenția, această luptă pentru curăția interioară a minții și inimii este calea care duce spre luminare

Askeseschrift des Pseudo-Basilios. Untersuchungen zum Brief „Über die wahre Reinheit in der Jungfräulichkeit” (Studien und Texte zu Antike und Christentum 28), Tübingen, 2005.

¹⁹ A. Rigo, „Un autore spirituale...”, p. 310.

²⁰ Castrați deliberat de părinți din familiile sărace sau mutilați ca pedeapsă pentru uzurpare sau pentru a li se opri eventuala ascensiune la tron, eunucii au fost în Bizanț și prim-miniștrii, generali, patriarhi. Cf. K.M. Ringrose, *The Perfect Servant. Eunuchs and the Social Construction of Gender in Byzantium*, Chicago, 2003.

(*phōtismos*) (§7). Luminarea sufletului de harul lui Dumnezeu vine la capătul alungării din inimă a gândurilor și fixării lui Hristos aici prin Numele Său (§13 și 15).

Originalitatea tipic bizantină a demersului duhovnicesc al lui Luca Adialiptos se manifestă astfel prin încercarea programatică de a introduce în viața monahismului bizantin, restructurat pe baze strict chinoviale de reforma studită de la începutul secolului IX, a vechilor tradiții contemplative (filocalice) ale monahismului de tip isihast sintetizate la sfârșitul epocii patristice de autori ca Evagrie din Pont, Marcu Ascetul, Ioan Scărarul, Maxim Mărturisitorul și Talasie. Într-un mod tipic ortodox și bizantin, această înnoire are loc de fapt prin revenirea la tradiție. Sau, în formularea memorabilă a lui Antonio Rigo: „Chiar și acest cuvânt către maici al lui Luca ne înfățișează o figură care chiar la începuturile unei noi înfloriri duhovnicești în Bizanția reia învățăturile tradiției duhovnicești mai vechi și în deschiderile ei mai contemplative și le inserează în realitatea concretă și vie a monahismului chinovial al epocii marcat de redescoperirea lui Vasile cel Mare și a lui Dorotei din Gaza.”²¹

Regăsită, dar pentru a fi pierdută, pe cât se pare, definitiv, și ajunsă până la noi numai printr-un fragment, opera duhovnicească a lui Luca Adialiptos, ieromonah provincial bizantin din a doua jumătate a veacului X, își are totuși un loc propriu în istoria spiritualității și misticii bizantine regândite astăzi pe baze documentare precise de Antonio Rigo într-o nouă viziune istorică.²² Sintetizarea tradiției patristice realizată în secolul VII de sfinții Ioan Scărarul și Maxim Mărturisitorul, invazia Orientului Apropiat de islam și criza iconoclastă au adus cu sine două secole de tăcere dominate de o dramatică luptă pentru supraviețuirea Imperiului Roman din Răsărit. Stabilizarea acestuia din secolul IX în formula sa bizantină clasică de succes până la mijlocul secolului XI a determinat un reviriment general al întregii societăți marcat de o suită de restructurări și reorganizări prin recuperarea vechilor tradiții. În acest sens, secolul IX e marcat de reforma chinovială a monahismului promovată de Teodor Studitul, dar și de cea a culturii și studiilor prin patriarhul Fotios, continuate în secolul X de împărați ca Leon VI și Constantin VII. În secolul IX intră în circuitul lecturilor duhovnicești fenomenul reprezentat de corpusul macarian și cel al scrierilor sfântului Isaac Sirul; ele se alătură reciclării tradițiilor contemplative isihaste din scrierile părinților isihaste din secolele IV–VIII, care sunt acum repuse în circulație sub formă de antologii ascetico-mistice: primele „filocalii”. În secolul X tradiția contemplativă isihastă își găsește o primă regândire bizantină, de mare viitor, în scrierile lui Filotei

²¹ A. Rigo, „Un autore spirituale...”, p. 311.

²² În ampla introducere (p. XI–XCVI) la monumentală sa antologie de mistici bizantini din secolele XI–XIV: *Mistici bizantini* a cura di Antonio Rigo, Einaudi, Torino, 2008, CVIII + 803 p.; cf. comentariul meu: „Mistica bizantină în actualitatea editorială europeană”, *Revista teologică*, nr. 4/2010, p. 215–227.

Sinaitul și reintră în spațiul bizantin propriu-zis prin opera uitatului Luca Adialiptos.²³ Cu câteva decenii înainte ca Simeon Noul Teolog (†1022) să încerce în duh harismatic reforma contemplativă, respinsă, a monahismului chinovial studit din Constantinopol, ieromonahul provincial Luca Adialiptos predica un program similar de înnoire contemplativă a monahismului — un program de tip filocalic aflat în inima „paisianismului”, cu alte cuvinte în miezul renașterii duhovnicești propagate cu succes în Europa secolelor XVIII–XIX de sfântul stareț Paisie și ucenicii săi.

II

Luca Adialiptos, smerit monah și preot Cuvânt de îndemn către fecioare²⁴

1. Stăpânul și Domnul a toate e Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Cel de o ființă și de o veșnicie cu Tatăl și cu Preasfântul Duh. Căci e într-adevăr frumos a începe de la Dumnezeu și a ne odihni în Dumnezeu. A binevoit, așadar, ca pentru nesfârșita Sa milă și iubire de oameni să coboare pe pământ și să ia trup, cum El Însuși a dorit, din sfânta Fecioară cea cu adevărat și în sens propriu Născătoare de Dumnezeu și să trăiască împreună cu muritorii în fiecare fire a Sa, Dumnezeu și om desăvârșit. Și tot El a arătat și prezentat tuturor o conduită excelentă și o purtare foarte folositoare îndemnându-i pe cei care vor să dobândească în viitor slava și Împărăția Lui veșnică ca fiecare el și ea să-I urmeze imitându-L cu zel în chip înflăcărat.

2. De aceea dumnezeieștii Săi ucenici și luminători ai lumii au socotit foarte folositor să pună în scris pentru cei de după ei sfințele și dumnezeieștile Sale porunci spre folosul și mântuirea celor care vor să se mântuiască; porunci care afirmă limpede dumnezeieștile dispoziții ale Stăpânului și care, ca să vorbesc concentrat, spun cuvânt de cuvânt acestea: „Cine vine după Mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” [In 8, 12], și iarăși: „Învățați de la Mine că sunt blând și umil cu inima, și veți afla odihnă pentru sufletele voastre” [Mt 11, 29], și iarăși: „Poruncă nouă vă dau: Să vă iubiți unii pe alții!” [In 13, 34], iar sfinților apostoli: „Cine vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și cine vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește” [Lc 10, 16]. Așadar, cine primește acestea și le face cu înflăcărare acesta va deveni fericit și demn de imitat la Dumnezeu și oameni.

3. Știi bine, preacinstită soră, că și noi, nenorociții, care am dorit cândva să devenim cu împreună-lucrarea lui Dumnezeu păzitori și imitatori zeloși ai acestor dumnezeiești porunci ale Stăpânului, am dorit neapărat și cu înflăcărare să nu trecem pe lângă auzirea evlaviei și destoiniciei tale, ci să alcătuim, pe cât ne stă cu putință, acest cuvânt despre feciorie cum a părut potrivit înțelegerii tale dumnezeiești într-un mod simplu și necăutat, ca lucrurile puse în el să fie ușor de sesizat și ușor de amintit

²³ A. Rigo, *Mistici bizantini*, 2008, p. XXI–XXII.

²⁴ Traducerea textului grec editat de A. Rigo, *Byzantion* 79 (2009), p. 329–357.

pentru fecioarele care le vor fi citit. Hai deci să facem, plecând de aici, început acestui cuvânt încrezându-ne noi, nevrednicii, în Sfântul Duh.

4. Dar și tu, fecioară, fii cu înflăcărare și voiește să ne dai ascultare cu atenție, uitând adică grijile fără folos și gândurile rele, ca din cele spuse de noi să rodească în sufletul tău folosul ascultării de Hristos Care spune în Evanghelii: „Cercetați Scripturile, ca să găsiți în ele viață veșnică, fiindcă ele sunt cele care dau mărturie despre Mine” [In 5, 39].

5. Așadar, întâi de toate ești datoare ca după desăvârșita renunțare²⁵ la această lume înșelătoare să observi și să cunoști în mod exact: „Pentru ce ai venit?” „M-am alăturat²⁶ Împăratului a toate, Hristos, prin îndepărtarea părului și îmbrăcarea hainei care imită un înger și să renunț la diavol împreună cu toate voințele lui.” Prin urmare, doamna și sora mea duhovnicească, trebuie ca cu toată hotărârea, cu credință neșovăielnică și frică să slujești bunului nostru Dumnezeu, să-L iubești în toate zilele și pe El să-L porți încontinuu în gând și să-L ai după putință în gândire ca pe o comoară foarte scumpă și perlă de mare preț, ca plecând de aici sufletul tău să primească luminare și mângâiere cât mai multă. Acest lucru bun se va realiza însă în tine dacă alegi să umbli de la bun început pe calea de mijloc și împăratească²⁷, și să nu te abați la dreapta sau la stânga, adică spre exces sau spre lipsă²⁸. Frica de Dumnezeu și iubirea de El se realizează atunci când îți aduci aminte încontinuu de moarte și de judecată și de relele pedepse, de binefacerile Sale și de multele lucruri bune pe care le face cu noi, și din câte rele ne izbăvește, dar și de desfătarea viitoare de cele bune care nu se vor lua de la noi din făgăduințele lui Dumnezeu. Prin purtare de grijă, rugăciune continuă și înfrânare măsurată să ne grăbim să realizăm unele ca acestea și cel mai mult prin smerenia care imită pe Hristos, care e o jertfă bineplăcută lui Dumnezeu [Rm 12, 1; Flp 4, 18], Care a zis prin profetul: „Peste cine voi privi și Mă voi odihni decât peste cel blând și smerit și liniștit și care tremură la cuvintele Mele” [Is 66, 2], și iarăși: „Jertfă pentru Dumnezeu”, zice cântărețul psalmilor, „e un duh zdrobit, o inimă înfrântă” [Ps 50, 19] și celelalte. Fiindcă în acestea și cele asemenea lor umblând felioara și făcându-și răgaz cu discernământ înăuntrul chiliei, potrivit cuvântului: „Faceți-vă răgaz²⁹ și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu” [Ps 45, 1] în înfrânarea pântecului și rugăciune continuă și înflăcărată, se odihnește cu adevărat în libertatea sa, grijile ei sunt mici și nu-i pare rău de ceva, purtând de grijă mereu de virtute, păzindu-se deci pe sine însăși și ținându-și în frâu patimile și de aici aflând o bucurie fără griji și o viață bună și-și duce sufletul la un liman lipsit de primejdii.

²⁵ *Apotagē.*

²⁶ *Synetaxō.*

²⁷ *Tēn mesēn kai basilikēn hodon; cf. Avva Dorotei, Învățătura X, 106; SC 92, p. 340.*

²⁸ *Pros hyperbolēn ē elleipsin.*

²⁹ *Scholasate.*

6. Dar dacă, din lipsa de frică de Dumnezeu și neaducerea-aminte de cele bune viitoare, fecioara va fi indolentă și va fi nepăsătoare în a păzi în special acestea trei: liniștirea, rugăciunea și înfrânarea cu măsură a pântecului³⁰, de îndată va deschide chiar și fără să vrea ușa patimilor, cum spunea unul dintre părinți³¹ și va dezlega simțurile din legăturile stăvilirii lor. Și ce anume are loc plecând de aici, mai ales într-o fecioară tânără? O aprindere acută, care stăpânește și cuprinde trupul, gânduri nestăpânite care se sânguiesc spre cădere, slăbirea și indolența dorului după Dumnezeu, împovărarea și apăsarea trupului, nepăsarea față de închinăciunile obișnuite, întunecarea și răcirea gândirii și, simplu spus, imaginații necurate care vin noaptea peste ea umplându-i sufletul de ele și întinându-l cu ele, pentru că nu mai vrea câtuși de puțin să mănânce și să bea la timpul rânduit și să-și facă răgaz să se roage; deoarece săturarea e tatăl insultei și nu puțină vătămare produce ea sufletului împreună cu trupul, căci spune [apostolul]: „Fecioara care se dedă plăcerilor este moartă chiar dacă e vie” [I Tim 5, 6].

7. Deci dacă vrei, fecioară, să fugi de această moarte, sânguește-te să-ți duci viața în înfrânare și priveghere cu multă gândire umilă. Și lupta să-ți fie întoarcerea ochilor să nu vadă fețele vătămătoare ale bărbaților, de la care plecând pofta rea se aprinde ca un foc, fără numai dacă ai convorbiri pentru un folos cu bătrâni duhovnicești, dar și cu aceștia cu atenție și paza inimii, păstrându-ți și curățindu-ți inima de gânduri rele prin rugăciune, dacă vrei să dobândești fericirea sfinților, pe care Duhul Sfânt îi ferește când zice prin profetul: „Fericit cel care-ți va prinde și lovi pruncii tăi de” Hristos, „Piatra” vieții [Ps 136, 9], căci în mod evident „Babilon” se tâlcuiește confuzia gândirii, iar „pruncii” lui sunt gândurile rele. Așadar, cine-i omoară și-i alungă de îndată, înainte ca ei să crească, prin chemarea veneratului Nume al lui Hristos și „nimicește din cetatea” Lui, adică din suflet, „toate” gândurile rele „care lucrează fărădelegea” [Ps 100, 8], devine fericit și va putea vedea cu mintea, pe cât e cu puțință omului, pe Dumnezeu; pentru că zice: „Fericiti cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” [Mt 5, 8], fiindcă nimic nu e așa de preț pentru Dumnezeu cum este curăția sau curățirea, potrivit glăsurii Teologhisitorului [Grigorie]: „Curățirea lui este luminare, iar luminarea lui, urcuș.”³²

8. De aceea fecioara care vrea să-și păzească feciorelnic sufletul împreună cu trupul să devină cu Dumnezeu o luptătoare³³; nu numai să-și stăpânească ochii și să-și păzească inima, cum s-a zis, dar și să-și rețină și împiedice cu grijă azul și limba, ca nu cumva, neîmpiedicând ieșirea în afară a unui cuvânt rău, să-și corupă de îndată

³⁰ *Ta tria tauta: tēn hēsychian kai proseuchēn kai tēn symmetron enkrateian tou gastros.*

³¹ Teodor Studitul, *Cateheza mică* 53; ed. Auvry, *Parva cathechesis*, 1891, p. 192.

³² Grigorie din Nazianz, *Cuvântarea* 39, 8; PG 36, 344A.

³³ *Enagōnios.*

mintea spre neînfrânare.³⁴ Și limba rea care grăiește neoportun să nu-i producă vătămare ei înseși și celor care o ascultă, ci e datoare să asculte și să vorbească dacă e trebuință; iar dacă nu e o trebuință, bine este a ține tăcerea auzindu-l pe apostol spunând: „Cuvântul vostru să fie în har, dres cu sare, să știe cum trebuie să răspundă fiecăruia” [Col 4, 6] și celelalte.

9. Pe lângă acestea trebuie să taie cu totul familiaritatea și râsul inoportun deoarece, potrivit unuia dintre părinți³⁵, râsul și familiaritatea sunt începutul prăbușirii sufletului și seamănă cu o arșiță mare care arde roadele fecioarei, iar în evangheliile Domnul zice: „Vai vouă, care râdeți, că veți plânge” veșnic [Lc 6, 25]. Să fie cu totul interzisă și oprită fecioarei și calea ușoară a răutății și intrarea păcatului: atingerea părților de jos ale trupului, și să aibă mâinile curate de aceasta aliniindu-se fricii de Domnul, ca nu cumva prin această rea acțiune să cadă în lucruri rele; căci așa cum cel care se atinge de foc își arde de îndată mâinile, tot așa și fecioara prin atingerea trupului ei aprinde în ea însăși mai puternic flacăra poștei pierzătoare și-și arde sufletul.³⁶ De aceea să se sânguiască cu toată puterea să se facă curată și neprihănită cu trupul și cu sufletul ca una făgăduită spre a fi mireasă frumosului Împărat a toate, Hristos, ascultând de porunca apostolului care spune: „Să ne curățim pe noi înșine, fraților, de toată întinăciunea trupului și a duhului, săvârșind sfințenie în frica lui Dumnezeu” [2 Co 7, 1]. Căci apostolul dă o poruncă comună pentru bărbați și femei, sau, mai bine zis, toate dumnezeieștile Scripturi se adresează cu îndemn ambelor genuri, bărbaților și femeilor, cum zice Marele Vasile: „De ce oare alege profetul bărbatul și-l fericește? Nu cumva a exclus de la fericire femeile? Să nu fie! Fiindcă una singură e virtutea bărbatului și a femeii, pentru că și creația lor are aceeași cinstire, astfel că și plata este aceeași pentru amândoi.”³⁷

10. Pentru o mai mare siguranță însă, fecioara să-și curețe și simțurile trupului: vederea, mirosul, auzul, gustul și pipăitul. Vederea e datoare să o oprească și împiedice prin gândul cuminte/cast să nu mai observe frumusețe străină sau să cerceteze curioasă culorile frumoase, ci să-și coboare ochii simțiți în jos iar pe cei ai minții să-i ridice sus spre Dumnezeu, ca acel: „Spre Tine, Cel ce locuiești în cer, am ridicat ochii mei” [Ps 122, 1]. Iar auzul pregătește-l pentru auzirea nu a unor lucruri zadarnice și rele, ci pentru relatarea și ascultarea dumnezeieștilor Scripturi, prin care ne vorbește Dumnezeu. De miros se cuvine să se folosească cum trebuie și să miroasă efluviile și miremele foarte plăcute ale lui Hristos, Mirul vărsat pentru noi, cum stă scris în *Cântarea Cântărilor*: „Mir vărsat este numele Tău; de aceea Te-au iubit fetele” [Cânt

³⁴ Vasile al Ancyrei, *Despre feciorie*; PG 30, 696A.

³⁵ Efrem Sirul, *Opera omnia*, t. I, Roma, 1732, p. 254.

³⁶ Vasile al Ancyrei, *Despre feciorie* 14; PG 30, 700AB.

³⁷ Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmul 1*; PG 29, 216D.

1, 3], adică sufletele dreptilor, dar să nu se lase molipsită de parfumuri, vorbind în chip teologhisitor, ci în loc de mireasmă plăcută să fie acoperită de țărână [cf. *Is* 3, 24].

11. Să se folosească cum se cuvine și de gust, nu pentru delectările și plăcerile trupului, de la care, potrivit glăsurii Teologhisitorului [Grigorie], „e tras jos tot ce e dat și înainte să fi luat e cinstit, iar după ce a luat este necinstit”³⁸, ci pentru a rumega cuvintele dumnezeiești, și prin ele a educa trupul și a străjui și hrăni sufletul, cum cântă dumnezeiescul David: „Cât de dulci gâtului meu sunt cuvintele Tale, mai mult decât mierea pentru gura mea” [*Ps* 118, 103]. La pipăit însă, cum am spus mai sus, fecioara e datoare să renunțe și să-și pună în ordine viața prin cuminenie/castitate³⁹. Și așa să-și conducă cele cinci simțuri ale trupului, ca să-și țină în Dumnezeu cele trei părți ale sufletului, care sunt cea rațională, concupiscentă și irascibilă⁴⁰, și să o pună în mișcare, când e nevoie, spre gânduri bune și poftă sfântă de Dumnezeu. Acestea sunt, așadar, așa.

12. Dar pentru Dumnezeu fecioara trebuie să lase și ieșirile, și intrările continue din și în sălașul ei, afară de cele de trebuință și de necesitate. Dar și dacă o trebuință o împinge să iasă din mănăstire, să nu iasă singură, ci să ia cu sine și altă soră pentru pază și siguranță; „căci o singură persoană e ușor expusă ofenselor”⁴¹. Și, umblând pe drum, să umble cu pas cuviincios și decentă și să se roage în ea însăși să nu i se aducă vreo vătămare, nici ei înșiși, nici celor care o văd. Și nu trebuie doar să se împodobească cu sfială și evlavie și să se îngrijească să nu dea cuiva, fie prin privire, fie prin cuvânt, prilej celor ce caută un pretext pentru condamnarea ei; dar să nu arunce sfiala și rușinea nici când e de sine în chilia ei, nici să nu facă ceva din cele care nu-i plac lui Dumnezeu, ci mai degrabă să se roage lui Dumnezeu încontinuu cu suspin și cu lacrimi spunând: „De frica Ta am pironit trupul meu” [*Ps* 118, 120] și: „Să nu dai fiarelor”, adică demonilor, „sufletul care se mărturisește Ție” [*Ps* 73, 19], ci „fă” cu roaba Ta, Stăpâne, „semn spre bine” [*Ps* 85, 17] și mă fă vrednică să fiu izbăvită de ducerea și răutatea lor și să-Ți slujesc cu înflăcărare în toată lucrarea de bine și gândirea umilă toată viața pe mine, nevrednica, și să dobândesc în viitor moștenirea și slava fecioarelor înțelepte [cf. *Mt* 25, 2], că binecuvântat ești în veci. Căci fără rugăciune și frică de Dumnezeu liniștirea/isihia devine dascăliță a răutății pentru fecioara și asceta care trăiesc în ea, dar ele nu rămân cătuși de puțin ascunse dreptății lui Dumnezeu, pentru că ochii lui Dumnezeu „sunt de mii de ori mai luminoși decât soarele” [*Sir* 23, 19], cum stă scris, și observă toate cele făcute de noi în ascuns. Nu numai asta, dar și îngerii noștri păzitori sunt mereu împreună cu noi și nici lor nu le rămâne ascuns nimic din cele bune sau rele făcute de noi, ci dacă ne văd umblând

³⁸ Grigorie din Nazianz, *Cuvântarea* 44, 6; PG 36, 613B.

³⁹ *Sōphrosynē*.

⁴⁰ *Logistikon te kai epithumētikon kai thymikon*.

⁴¹ Vasile al Ancyrei, *Despre feciorie* 22; PG 30, 713D.

frumos și plăcut lui Dumnezeu se bucură foarte mult de noi, ca unii rânduți de Iubitorul de oameni Dumnezeu spre păzirea și siguranța noastră și rămân și ne păzesc iubind această osteneală; dar dacă ne văd indolenți și nepăsători față de poruncile lui Dumnezeu și căzând în păcate, se întristează foarte mult împotriva noastră și se retrag de la noi; fiindcă așa cum fumul alungă albinele și duhoarea porumbițele, tot așa și sufletul care trăiește în păcate își întristează îngerul păzitor și-l alungă din pricina duhului și a necurăției faptelor rele. De aceea, pentru ca acest lucru să nu se întâmple și să nu se întristeze împotriva noastră păzitorii sufletelor și trupurilor noastre și noi să fim condamnați și ocărâți de toți, fiindcă nu e nimic ascuns care să nu devină arătat, să fugim deci de toată senzualitatea trupului și să recunoaștem că, așa cum spune sfântul Pavel, „suntem templu al lui Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu locuiește în noi” [1 Co 3, 16]. Deci dacă unul dintre noi, bărbați și femei, distruge templul lui Dumnezeu prin păcate, îl va distruge și pe el Dumnezeu.

13. Nu trebuie totuși trecut sub tăcere nici acest gând, care e folositor și poate foarte bine pune în ordine⁴² viața fecioarei⁴³: cea care pentru Dumnezeu a renunțat la căsătorie și s-a făcut pe sine însăși mireasă lui Hristos să întoarcă spatele, dacă e cu puțință, cu totul tarafurilor și benchetuirilor lumești și mai ales să se facă pețitoare a unei nunți, ea care a dat făgăduințele și a jurat luând ca martor pe Dumnezeu că va păzi făgăduințele. Care sunt acestea? „Voi renunța”, zice, „la părinți și la rude, la bărbat și copii, la poftele și plăcerile lumești, și mă voi alătura lui Hristos să păzesc după puțință toate poruncile Lui și neîntinată frumusețea fecioriei; voi renunța la voințele proprii și mă voi supune întâi-stătătoarei mele și surorilor în Domnul.” Acestea și cele următoare acestora le mărturisește și la ele se angajează fecioara când îmbracă haina sfântă, de aceea, începând de atunci, fecioara trebuie să se grăbească să păzească cu Domnul angajamentele, dacă vrea să fie făcută vrednică de slava mai bună și de bucuria Mirelui ei, Hristos, Care a spus în evanghelii: „Cine are poruncile Mele și le face, acesta e cel care Mă iubește și Eu îl voi iubi” [In 14, 21]. Fericită deci fecioara aceea care e iubită de Dumnezeu, Iubirea Însăși⁴⁴, pentru că păzește poruncile Lui și, mult mai mult, dacă se lasă convinsă de apostolul care spune: „Cea necăsătorită”, adică fecioara, „se îngrijește de cele ale Domnului, cum să placă Domnului, ca să fie sfântă cu trupul și cu sufletul; cea căsătorită se îngrijește de cele ale lumii, cum să placă bărbatului ei” [1 Co 7, 32–34], și soția și fecioara sunt împărțite⁴⁵. Fiindcă e împărțită de femeia căsătorită din lume, fecioara e datoare să devină cu toată puterea o luptătoare, ca așa cum aceea se sârguiește să placă bărbatului ei muritor, cu cât mai mult trebuie să placă prin cuvânt și viață aceasta Mirelui ei

⁴² *Rhythmisai*.

⁴³ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 21; col. 712C.

⁴⁴ *Autoagapēs*.

⁴⁵ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 24; col. 720AB.

nemuritor, Hristos, aducându-și aminte încontinuu de frumusețea și slava Lui, și de veselia și voioșia sfinților și să nu se uite după bărbați muritori, nici să nu mai gândească gânduri rele în inimă, ci e datoare să le alunge repede prin chemarea lui Hristos. Și nu trebuie să se înfrumusețeze pentru plăcerea bărbaților, ca nu cumva în loc de fecioară curată și mireasă a lui Hristos să devină prostituată și adulteră și să audă și ea prin profetul grăind ca în numele lui Dumnezeu: „Lucruri rele a făcut fecioara nuntită cu Mine: M-a lăsat pe Mine, Izvorul de apă vie, și s-a dus în spatele iubitului ei, de la care nu va avea nici un folos” [cf. *Ir* 2, 3]. De aceea, grăbește-te să păzești cu câtă putere ai noblețea și fecioria ta păzită de întâlnirile cu bărbații, și mai ales cu eunucii. Fiindcă, după cum spune marele Vasile⁴⁶, pierzând prin cuțit organele seminale vin fără sfială și fără reținere la promiscuități cu femeile, iar femeile rele și fecioarele care au alungat de la ele frica de Dumnezeu, încrezându-se mai mult în eunuci pentru că sunt sterpi și nu trezesc suspiciunea oamenilor, se mângesc împreună cu ei, neștiind că, deși li s-au tăiat mărgelile, prin firea lor eunucii sunt încă bărbați. Căci așa cum, atunci când i se taie coarnele, boul nu-și pierde firea să nu mai fie ca înainte, ci e același bou, tot așa și eunucii, chiar dacă li s-au îndepărtat printr-un meșteșug omenesc acele părți ale trupului, sunt potrivit firii bărbați și prin încurcarea cu ei fecioarele ajung pline de întinăciuni și-și pierd fecioria, cum dă mărturie Scriptura: „Pofta eunucului dezvirginează copila” [*Sir* 20, 4] și iarăși: „Eunucul îmbrățișează fecioara și suspină” [*Sir* 30, 20]. Suspină evident pentru că nu poate împlini fapta rea potrivit voinței lui. Dar nu despre toți eunucii se spune asta, ci doar despre cei care trăiesc nepăsător și indolent și dezertează la fapte rele și lascivități. Despre eunucii iubiți de Dumnezeu⁴⁷ Isaia profetul spune: „Acestea zice Domnul eunucilor care păzesc sabaturile Mele și aleg cele pe care le vreau Eu și se țin de Legământul Meu: le voi da în casa Mea și între zidurile Mele un loc de renume, un nume veșnic mai bun decât de fii și fiice le voi da și nu va lipsi” [*Is* 56, 4–5]. În Isaia nu e legiferată eunucia, ci se arată de ce cinstiri sunt vrednici eunucii buni. De aceea, dacă un scop al fecioarei e să-și păzească nestrucată fecioria, să se păzească și de întâlnirile cu eunucii. Dar nu numai asta, ci când doarme împreună cu femei de aceeași tagmă cu ea să se păzească și de ele; fiindcă multe sunt vicleniile diavolului, de aceea chiar și pe multe dintre fecioare le convinge la păcat stârnindu-le să se lipească unele de altele, ca plecând de aici atât să le întunece și întineze sufletele, cât și să producă mai multă aprindere și gădilare trupurilor.⁴⁸

14. Să ascultăm, așadar, bărbați și femei, îndemnul apostolului și să ne păzim pe noi înșine cu toată trezia și paza; fiindcă spune: „Vreau ca voi, fraților, să fiți înțelepți în ce privește binele și nevinovați în ce privește răul” [*Rm* 16, 19] și iarăși: „Nu fiți

⁴⁶ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 61–64; col. 793–801.

⁴⁷ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 57–58; col. 785BC.

⁴⁸ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 62 și 66; col. 797 și 804.

copii la minte, ci fiți copii la răutate, la minte însă fiți desăvârșiți” [1 Co 14, 20]. Căci v-am unit ca un singur bărbat, ca să înfățișez lui Hristos o fecioară neprihănită”, adică un suflet curat, „dar mă tem ca nu cumva, așa cum șarpele a amăgit-o prin viclenia lui pe Eva, tot așa să strice gândurile noastre de la simplitatea cea în Hristos” [2 Co 11, 2–3]. Vedeti deci și fiți atenți, voi bărbați neînțelegători, poftitori de lucruri străine și vătămători, ce poruncește apostolul și fugiți de vătămarea unor suflete, și mai ales dedicate lui Dumnezeu care s-au făcut mirese pentru Dumnezeu; și pentru că Scriptura vă mustră și condamnă, aveți sfială și abțineți-vă, chiar dacă mai târziu, de la o astfel de întunecare, căci spune: „Armăsari nebuni după iepe s-au făcut” oamenii creați după chipul lui Dumnezeu și „fiecare a sărit pe femeia aproapei lui său” [Ir 5, 8] și iarăși: „Din lipsă de minte adulterul își câștigă pierzanie sufletului său, dureri și necinstiri își va aduce. Ocara lui nu se va șterge în veac” [Pr 6, 32–33]. Căci dacă sluga care îndrăznește să intre în patul stăpânei își va aduce asupra sa o pedeapsă nu mică, dacă e prins, de la lege și de la stăpânul său, cu cât mai mult cel care a atentat nebunește la preoteasa și mireasa lui Hristos și a întinat-o?⁴⁹

15. Nici una din fecioarele sânguitoare nu trebuie deci să intre în discuții cu astfel de bărbați, decât numai cu bătrâni duhovnicești, cum s-a spus, pentru un folos sufletesc, și chiar și aceștia cu pază, iar de aceea să fugă cu totul și să le întoarcă spatele ca unor infectați și corupători și să se întoarcă spre Hristos Cel arătos în frumusețea Lui și să privească încontinuu să fie luminate sufletele voastre de strălucirea și grația Lui și pe El să-L urmeze, cum spune El Însuși în Evanghelii: „Dacă-Mi este cineva slujitor, să-Mi urmeze și unde sunt Eu, acolo să fie și slujitorul Meu” [In 12, 26] și iarăși: „Voi locui și voi umbla în ei și le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor” [2 Co 6, 16] și: „Voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul și fiii și fiicele voastre vor profeti, chiar și peste robii mei și peste roabele Mele” [FAp 2, 17–18].

16. Nimeni deci să nu ia în derădere acest cuvânt ca pe unul care în luarea în considerare a firii masculine a intrat peste ce e cuviincios purtării unei fecioare; fiindcă nu e departe de scop, dacă iei și înțelegi cele spuse în chip duhovnicesc, iar nu cu curiozitate. S-a făcut asta, cum spune marele Vasile, „ca nu cumva această ignoranță să devină pentru fecioare o momeală spre păcat; de aceea pentru siguranța lor am luat în considerare firea lor așa cum este, ca așa cum sunt nevinovate cu niște porumbețe, așa fiind înțelepte/șirete ca șarpele să se păzească fiind prevenite de învățătura care le stă înaintea de toată nedreptatea împotriva nesticăciunii lor”⁵⁰. De aceea și eu am crezut necesar expun în detaliu aceste lucruri și să le aduc aminte fecioarelor negreșit spre folosul lor, pentru ca, recunoscându-și fiecare de aici defectul ei, să se îndrepte numaidecât prin retezarea lui și prin cuvenita sânguință și pocăință și printr-o viață

⁴⁹ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 41; col. 749CD.

⁵⁰ Vasile al Ancyrei, *ibid.* 65; col. 801–804.

dumnezeiască să slujească și să placă înaintea sfârșitului lui Dumnezeu Cel Sfânt, Care nu vrea moartea noastră, a păcătoșilor, ci așteaptă ca Unul bun întoarcerea și pocăința noastră. Așadar, maici, surori și copile, nu primiți și nu ascultați într-o doară și indolent acest îndemn folositor sufletului și cuvintele Duhului Sfânt, ci primiți-le cu toată atenția și o citire iubitoare de trudă și înflăcărați-vă să faceți tot ce puteți să câștigați Împărăția. Căci nu vă glăsuim acestea din pântec, adică din gândirea noastră, ci cele pe care ni le dă harul lui Dumnezeu spre folosul nostru. De aceea, vă rog, luptați-vă și sârguiți-vă să păstrați și tare chemarea făgăduinței monahale și să o păziți frumos prin lucrarea faptelor bune și abținerea de la cele rele. „Pentru că”, așa cum spune undeva vestitul și marele Vasile, „lucrarea de aici e merinde pentru viitor și cel care aduce slavă și cinste Domnului prin faptele bune, acesta își strânge slavă și cinste lui însuși prin dreapta răsplătire a Judecătorului.”⁵¹ Și dacă vreți să dobândiți cele bune făgăduite de Domnul, nu fiți cu nepăsare față de ostenele pentru virtute, pentru că, așa cum i se pare lui Solomon, „slăvită este roada bunelor ostenele și rădăcina înțelepciunii nu pierie” [Sol 3, 15]; și îngreșându-vă, cum se cuvine, de toată zadarnica odihnă și plăcere a acestei lumi înșelătoare, sârguiți-vă să plăceți nemuritorului Împărat Hristos, ale Cărui mirese v-ați făcut, câștigându-vă pentru voi înșivă găteala, podoaba și înfrumusețarea nu trupească, ci sufletească, poruncile sfinte ale lui Hristos, pe care cu Dumnezeu le-am pus la un loc mai sus, văzând înaintea ca David, tatăl lui Dumnezeu, frumusețea sufletească a bărbaților dreți și a femeilor drepte: „Împăratului îi vor urma fecioare venind în spatele lui” [Ps 44, 15] și iarăși: „A stat împărăteasa de-a dreapta ta, înveșmântată în haină aurită multicoloră” [Ps 44, 10]. Chiar dacă aceste lucruri se înțeleg cu referire la preacurata Împărăteasă a toate Născătoarea de Dumnezeu, se iau în chip verosimil și cu referire la sufletele fecioarelor care au strălucit printr-o conduită neprihănită și serioasă, căci aur, argint și pietre prețioase numește în chip spiritual cuvântul virtuților.

17. Dar să ne întoarcem iarăși de unde am plecat. Așadar, dacă grija și sânguința vă este, cum este drept, ca să aveți încontinuu în gânduri cum v-a izbăvit cu iubire de oameni Domnul din această viață înșelătoare și mult chinuită, din ispitele și scandalurile din ea și din necazurile traiului ei fără folos, sau mai bine zis de multele primejdii ale femeilor din lume, care au ales plăcerile și poftelile lumești și căsătoria supusă stricăciunii, văduviile lor înainte de vreme și lipsa de copii, nașterile grele și în dureri, moartea copiilor și cele ce urmează acestora, și v-a arătat ca Unul bun o viață lipsită de griji și împrăstieri și liniștită și o purtare sfântă și izbăvindu-vă de toate acele rele v-a pregătit să trăiți în casa lui Dumnezeu [1 Tim 3, 15] să vorbiți cu el și să-L slăviți în psalmi, în imne și în cântări duhovnicești [Ef 5, 19; Col 3, 6], admirați foarte tare bunătatea Lui. Pentru toate acestea nu trebuie să uitați și mulțumiți și să vă sculați cât mai mult spre iubirea lui Dumnezeu și să nu uitați, ca să vorbim ca psalmistul,

⁵¹ Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmul 28*; PG 29, 281A.

toate răsplătirile Lui [Ps 102, 2], ci până când veți avea vreme înainte de moartea neștiută sărguiți-vă să slujiți cu toată facerea de bine și umilința/smerenia Domnului, Care prin profetul Său poruncește tuturor, bărbați și femei, zicând: „Încetați răutățile voastre, învățați să faceți binele, căutați pe Domnul și judecați dreptate” [Is 1, 16], și după puțin: „Și dacă vor fi păcatele voastre roșii stacojii, ca zăpada le voi albi, iar de vor fi roșii ca purpura, ca o lână albă le voi face” [Is 1, 18].

18. De aceea sunteți datorare să vă luptați cu dispoziție bună și iubire duhovnicească unele față de altele, pentru că iubirea e plinirea Legii [Rm 13, 10] și fecioara care are iubirea are în ea pe Dumnezeu și-I slujește, iar cea care are ură are în ea pe diavolul și-I hrănește, precum spune Ioan Teologhisitorul: „Cine spune că pe Dumnezeu Îl iubește, dar pe aproapele îl urăște este un mincinos, căci cine urăște pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu l-a văzut, cum poate să-L iubească?” [I In 4, 20]. Căci pe unul ca acesta l-a orbit prin ură Satana și nu știe unde merge. Iubirea lui Dumnezeu însă, cum spune apostolul, nu socotește răul, ci suportă pe cei slabi și e încet la mânie față de toți [I Co 13, 5. 4]; irascibilitatea înceată păzește iubirea și alungă ura și iritarea, dar iritarea și furia fac contrariul. „Căci mânia odihnește în sânul celor fără minte” [Ecc 7, 9], iar, potrivit lui Solomon, „omul încet la mânie este mare în înțelepciune, dar cel nestăpânit e nebun de legat” [Pr 14, 29]. De aceea fecioara trebuie să se sărguiască să realizeze în suflet și trup umilința/smerenia și atunci va birui repede cu Dumnezeu iritarea și mânia și va câștiga iubirea și pacea, fiindcă de cele mai multe ori din trufie se nasc irascibilitatea, mânia și ranchiuna; și fericită e cea care-și cunoaște neputința și dacă ar realiza ceva nu va socoti asta un lucru mare auzind Scriptura care spune: „Domnul celor mândri le stă împotriva, dar celor umili/smeriți le dă har” [Iac 4, 6]. Căci de amândouă acestea va fugi prin umilință/smerenie. Pentru că umilința/smerenia nu se irită, cum spun părinții⁵², nici nu înfurie pe cineva. Agonisind-o întru totul împreună cu milostenia și rugăciunea, fecioarele înțelepte au dobândit totodată bucuria Mirelui Hristos; dar din pricina nemilostivirii și trufiei lor fecioarele nebune au fost încuiate în afara odăii de nuntă [cf. Mt 15, 1–13]. Mare bine e într-adevăr milostenia după putere făcută în umilință/smerenie pentru Dumnezeu și nu pentru lauda oamenilor, precum stă scris că rugăciunea și postirea izbăvesc din moarte, dar milostenia e mai tare decât amândouă.⁵³

19. Dar întrucât după ce cu împreună-lucrarea lui Dumnezeu, fecioară, vei realiza acestea și cele asemănătoare, dar apoi cu judecata lui Dumnezeu vei cădea în ispite și necazuri pentru punerea la încercare și mântuirea sufletului tău, să nu te înspăimânți și să nu te deprimi, nici să nu vii din această pricină la delăsare și lașitate, ci suportă cu vitejie și răbdare toate ca una care ai înțeles și l-ai auzit pe cel ce a spus: „Dacă vii să

⁵² *Pateric*, colecția sistematică, prolog; ed. Guy, SC 387, p. 94.

⁵³ (Ps.) Atanasie cel Mare, *Despre feciorie* 6; ed. Goltz, 1905, p. 40.

slujești Domnului, pregătește-ți sufletul pentru încercări, îndreaptă-ți inima și fii tare” [Sir 2, 1–2] și, iarăși, sfântul Pavel zicea: „Prin multe încercări trebuie să intrăm în Împărăția cerurilor” [FAp 14, 22]. Deci nu deznădăjdui, nici să nu ajungi indolentă, rogu-te, ci prin răbdarea și perseverența ta biruie-l pe vrăjmașul care se luptă cu tine, fiindcă aici e bătălie, luptă și război nedeclarat al demonilor din pricina invidiei lor mai ales împotriva fecioarelor luptătoare. De aceea trebuie „să luați”, cum spune apostolul, „scutul credinței, prin care veți putea stinge toate săgețile aprinse ale vrăjmașului; luați și coiful mântuirii și sabia Duhului, care e cuvântul lui Dumnezeu” [Ef 6, 16–17] și astfel ajutate și ajunse înțelegătoare veți triumfa foarte tare, ca Iudita din vechime, asupra lui Olofren cel spiritual, diavolul, și așa cum aceea a adus o mare mântuire lui Israel [Idt 9–16], așa și voi, arătându-vă biruitoare prin răbdare și perseverență, vă veți pregăti o slavă fără sfârșit și o viață mai bună și fericită. Pentru că „multe femei au ajuns într-adevăr campioane nu mai puțin decât bărbații, iar din pricina credinței și iubirii lor față de Dumnezeu unele au ajuns la o bună reputație mai mare decât ei”⁵⁴. Așadar, și voi trebuie să imitați și emulați cu zel femeile nobile și care au dus o viață cuvivoasă în Vechiul și Noul Testament; și dacă vreți, pentru ridicarea și folosul vostru vom alătura acestui cuvânt o viață sau două a acestor cuvivoase femei. În cel Vechi e fericita Suzana: datorită credinței și iubirii ei de Dumnezeu ea, cea cuminte, n-a ascultat deloc, nici n-a vrut să consimtă cu cei doi preoți și judecători care o forțau la adulter, nici nu și-a trădat castitatea de frica și de amenințările lor. Fiindcă ticăloșii aceia i-au spus: „Dacă nu ascuți de noi și nu ne vom culca cu tine, vom porunci de îndată, ca unii care avem putere, să fii lovită cu pietre de popor și omorâtă.” Acea însă, fiind castă și iubitoare de soț și temându-se nu mai puțin de Dumnezeu, a socotit drept nimic frica de ei și mai degrabă le-a rezistat celor care o forțau, s-a luptat cu ei și i-a făcut de rușine. De aceea Dumnezeu, Care vede toate și e cunoscător al inimilor, n-a suportat să treacă cu vederea acea luptă dusă de slujitoarea Lui pentru El și nelegiuirea preoților neînfrânați, ci pe aceea a izbăvit-o în chip uimitor, cum știți și voi, de sentința lor la moarte și a slăvit-o atât în veacul de acum, cât și în cel viitor, iar pe acei cutezători i-a condamnat cu dreaptă judecată la moarte [cf. Dn 13, 1–64].

20. Iar în cel Nou acea foarte cuviincioasă fecioară de care se vorbește în istoriile sfinților părinți⁵⁵. Trăind și ea în chip cuviincios într-un oraș și neieșind din chilie, întrucât nu suporta să se vadă înfrânt și călcat în picioare de o femeie, vrăjmașul care urăște binele n-a lăsat-o să rămână neispitită, ci l-a sculat pe unul dintre bărbații nestăpâniți de acolo la îndrăgostire și vrăjire de fecioara și o asalta încontinuu cu dezmierdări și o copleșea cu daruri și din acel asalt aceea nu mai găsea nici măcar o mică relaxare cât să se ducă la Liturgia sfintei biserici. Cuprinsă de frica de Domnul,

⁵⁴ Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic* 10, 3; PG 31, 625A.

⁵⁵ *Pajiștea duhovnicească* 60; PG 87/3, 2912–2913. Episodul a circulat și de sine stătător; cf. BHG 1450 zf.

aceea se ascundea cât mai mult și nu voia, dacă putea, nici măcar să se arate în fața bărbatului, ci mai degrabă se ruga înflăcărat lui Dumnezeu să o izbăvească și pe ea, și pe acela de atacul vrăjmașului și de fapta nelegiuită. El însă, aflat sub lucrarea diavolului, o asalta și mai mult pe fecioara. Cum s-a văzut depășită cu totul și strâmtorată de el fericita a gândit un plan și o acțiune dureroasă și chinuitoare trupește, dar foarte utilă și folositoare trupește, ca fie și așa să poată să scape, pe cât putea, de vicleana uneltire a vrăjmașului și de asaltul neînfrânatului bărbat. Și într-o zi îl cheamă la ea ca să se întâlnească cu ea. Iar el s-a dus cu bucurie și sârg, așteptând să se bucure de pofța lui. Iar sfânta fecioară, lucrând la război, îi spune: „De ce mă asaltezi așa, omule, și mă tulburi în fiecare zi de nu mai pot merge din pricina ta nici la sfânta biserică, din care pricină sunt tristă nu puțin? Spune-mi ce lucru frumos ai văzut la mine și te-a atras spre o pofță rea și această vrajă diavolească față de mine?” Iar el a zis: „Chipul tău preafrumos, stăpâna mea, și ochii tăi frumoși când îi văd ajuns întreg ca un foc și mă aprind de dorința ta.” Iar aceea când a auzit acestea și a judecat în sine vătămarea bărbatului făcută de ea, aprinsă de un zel dumnezeiesc a întins de îndată suveica din mâini și și-a scos ochii, preferând fericita mântuirea și folos sufletului ei decât sănătatea trupului. O credință de neclintit! O iubire și prietenie față de Dumnezeu a acelei fericite fecioare! Vedeți, fecioarelor, discernământul și înțelegerea unei femei care a cinstit pentru Dumnezeu fecioria și castitatea, care nu și-a cruțat propriul trup pentru nădejdea lucrurilor bune viitoare. Imitați-o și voi cu zel și duceți-vă viața în castitate/cumințenie dacă vreți să dobândiți slava veșnică a lui Dumnezeu. Văzând, așadar, bărbatul acela ce lucru mare a făcut fecioara și socotind că din pricina lui s-a făcut asta, s-a întristat foarte tare cu o întristare mântuitoare și îndată, fără șovăială, ducându-se într-o mănăstire, s-a făcut monah și a trăit până la sfârșit în asceză, ajungând prin aceasta bineplăcut lui Dumnezeu.

21. De aceea se cuvine și acum, fecioarelor, să imitați și emulați cu zel fecioarele de care s-a vorbit și așa cum acelea n-au cedat din pricina lui Dumnezeu acelor bărbați neînfrânați, tot așa și voi rezistați vitejește și întoarceți spatele bărbaților neînfrânați ca să fiți făcute vrednice de partea și slava sfințelor fecioare, sau, mai bine zis, ale preacuratei Născătoare de Dumnezeu, cum spune profetul: „Au fost aduse împăratului fecioare în spatele ei”, adică a preabinecuvântatei și preacuratei Născătoare de Dumnezeu, „au fost aduse cu voioșie și veselie și duse în templul împăratului” [Ps 44, 15–16], evident în Împărăția cerurilor. Dar ca să nu lungim prea mult cuvântul și să ajungă plictisitor, să-i punem aici cuvenitul sfârșit. Acestea compunându-le, precinstită, după puterea noastră, le-am trimis iubirii tale. Tu să ne dai în schimb obișnuitele rugăciuni celor ce te iubesc și ascultă potrivit lui Dumnezeu, rugându-te pentru noi lui Hristos, Dumnezeul nostru, Căruia I se cuvine toată slava, cinstea și închinarea împreună cu Tatăl Cel fără început și cu Preasfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.